

1832), Bengal’de Feraiziyye hareketinin kurucusu Hacı Şeriatullah (1781-1840), Kuzey Afrika’da Senusiyye hareketinin kurucusu Muhammed es-Senûsi (1791-1859), Yemen’de Muhammed eş-Şevkânî (1758-1735), Mısır’da Muhammed Abduh (1849-1905), Reşîd Rıza (1864-1935) ve Hasan el-Benna 1908-1948), Cezayir’de Abdurrahman b. Badis (1940), Suriye’de Abdurrahman el-Kevâkibî (1854-1902) ve diğer bazı kimseler bulunmaktadır (Geniş bilgi için bkz.: Ecer, 2000, 201-38). Vehhabilik 20. yüzyılın başından itibaren, İran körfezinde, Kuveyt ve Bahreyn’de de büyük ölçüde taraftar edildi. Bağdad’da Şihabuddîn Mahmûd (1853) mensubu olduğu Alûsî ailesi Vehhabiliği benimsedi. Bununla birlikte Osmanlı âlimlerinden, Hindistan âlimlerinden ve Arap dünyasından bir çok kişi Vehhabiliği eleştiren eserler kâleme almışlardır. Günümüzde Vehhabilik, Suudî Arabistan’ın resmî mezhebidir. Vehhabilik, bugün fıkhıta Hanbeliliğin, itikadda Selefiliğin himayesine sığınmıştır. Suudi Arabistan’ın maddi ve manevi desteğiyle Selefilik Arap ülkeleri, Afrika ülkeleri, Hindistan, Pakistan, Afganistan, Balkan ülkeleri, Türk Cumhuriyetlerinde, Malezya ve Endonezya’da kendisine taraftar ve savunucular bulmaya çalışmaktadır. Selefî din söylemi, Ahmet b. Hanbel, İbn Teymiyye, İbn Kayyim el-Cevzi ve İbn Abdilvehhab’ın eserleri yoluyla propaganda edilmektedir. Bu kişilerin eserleri, Türkçe dahil bir çok dile tercüme edilmiş bulunmaktadır. Son dönemlerde Suudi Arabistan yönetimi ve Vehhabilik arasında önemli gerginlikler yaşanmaktadır. Selefilik, Suudi hükümetini eleştiren ve cihatı öne çıkaran Cihatî Selefilik ve Suudi hükümetine bağlılığını sürdüren Suudî Selefilik olarak yeni bir yapılanma sürecine girmiş görünmektedir.

Kadiyanilik

Kadiyanilik, Mirza Gulam Ahmet Kadiyânî (ö. 1908) tarafından kurulmuş dinî bir harekettir.

Mirza Gulam Ahmet’in adına nispetle Mirzaiyye, onun doğduğu şehre nispetle de Kadiyaniyye olarak adlandırılır. Gulam Ahmet’in Peygamber tarafından ismine işaret edildiği iddiasından hareketle hem kurucu ve bağlıları, hem de resmî belgeleri esas alan araştırmacılar Ahmediyye adını kullanmışlardır. Müslüman araştırmacılar ise, kurucusunun ismini öne çıkararak Kadiyaniyye adını kullanmayı tercih etmişlerdir. Bu sebeple, İslam dünyasında ve mezhepler tarihi incelemelerinde daha çok Kadiyanilik olarak tanınmıştır (Fığlalı, 2001, 24, 137).

Kadiyaniliğin Teşekkülü ve Tarihçesi

İmparatorlukların dağılmaya başladığı 19. ve 20 yüzyıl, Müslümanlar açısından siyasî, askerî, ekonomik ve toplumsal alanda büyük bir buhran ve çöküşün yaşandığı asırlar olmuştur. Bilim ve teknolojiye

önemli başarılar elde eden Batı, bir taraftan Müslümanları sömürgeleştirmek, diğer taraftan da onları dilleri, dinleri ve kültürlerinden uzaklaştırmayı planlıyordu. Sömürgeci ülkeler ele geçirdikleri yerlerde, hürriyetçi ve özgürlükçülük adı altında farklı dinî ve etnik unsurları birbirine karşı kışkırtıyordu. Sömürgeciliği en derinden yaşayan bölgelerden birisi çok dinli, çok dilli ve çok kültürlü Hint alt kıtası idi. Müslümanlar, bu bölgenin İngilizler tarafından 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren işgal planları dolayısıyla büyük bir ümitsizliğe düştüler. Daha önce kendilerini ve vatanlarını dış düşmanlara karşı savunan hilafet makamının, yetersiz ve güçsüzlüğü bu ümitsizliği ve karamsarlığı daha da artırdı. 19. asrın başlarında pek çok eyalette İngilizler idareyi ele geçirdi. İngilizlerin bölgedeki sömürge faaliyetleri ve halkı Hıristiyanlaştırma faaliyetleri, Müslüman halk arasında büyük bir düşmanlığa ve nefrete sebep oldu. 1857'de Sipahiler Delhi'den başlayarak büyük bir isyan gerçekleştirirler. Ancak başarısızlıkla sonuçlandı ve İngilizler tarafından şiddetli bir şekilde bastırıldı. Bu başarısızlık Müslümanlarda büyük bir hayal kırıklığı meydana getirdi. Ayrıca bölgedeki Müslümanlar ve Hindular birbirine düşman hâle getirildi.

Hindistan pek çok dinin yaşadığı bir bölgeydi. İslam'ın bu bölgeye girmesinden itibaren bu dinleri etkilemeye ve onlar üzerinde bazı değişimlere sebep oldu. Bu arada Müslümanlar da onlardan etkilendi. 16. asırdan itibaren bölgede Hint dinleri ile İslam arasındaki anlaşmazlıklara son verip ortak inançlara dayalı tevhid-i ilâhî veya din-i ilâhî adı altında yeni bir din kurma teşebbüsleri başladı. Hicretin ikinci bin yılında çeşitli Sünnî Sufî tarikatların etkisiyle, kurtarıcı (mehdî) ve yenileyici (müceddid) fikri yaygınlaşmaya başladı. Vahdet-i şuhudcu Şeyh Ahmet Serhindî'nin ikinci bin yılın müceddidi ilan edilmesiyle birlikte, Yahudî ve Hıristiyanlık'tan mülhem mehdilik fikri Müslümanların zihinlerini iyi işgal etmeye başladı. Nakşibendî geleneğinden gelen Şah Veliyyullah Dehlevî 18. asrın başlarında vahdet-i vücûd ve vahdet-i şuhûd anlayışını birleştirmeye çalıştı ve sonunda kendisine Şia arasında Mehdi'ye ait kullanılan zamanın imamı (kâimu'z-zaman) sıfatını kullandı. Daha sonra o, Hz. Muhammed'den sonra nebî gelmeyeceğini, ancak onun varislerinin olacağını, yani kendileri nebî olmadıkları halde nebîlik kapasitesine sahip kimselerin olduğunu ileri sürer. Bu tartışmalar sonuçta Hindistan'da Müslümanlar arasında gelenekçi ve akılcı bazı hareketlerin ortaya çıkmasına sebep oldu. Bu kurtarıcı veya mehdilik fikri, daha sonra Kadiyaniliğin kurucusu üzerinde de etkili oldu ve aynı fikri o da benimsedi (Fığlalı, 1994, 1-31).

Hıristiyan misyonerler, Müslümanların içine düştükleri bunalım ve iç çekişmeleri fırsat bilerek onlar üzerindeki faaliyetlerini artırdı. Açtıkları eğitim kurumları ve propaganda merkezleriyle Müslümanlar

arasında şüphe ve fitne tohumlarını ekmeye devam ettiler. Bütün bu siyasî, dinî ve toplumsal bunalımlardan dolayı çaresizlik ve aşağılık kompleksine düşen Müslümanlar, Tanrı tarafından gönderilen kendilerini kurtaracak karizmatik önderler beklemeye; Kıyametle ve ahir zamanla ilgili rivayetler, bu fikirleri desteklemek için kullanılmaya başladı. Mehdî, müceddid, Mesih ve kurtarıcı ile ilgili rivayetler bin yıl inancıyla ilişkilendirilerek halk arasında yaygınlaştı.

Mirza Gulam Ahmet, 1839 yılında böyle bir ortamda Pencap eyaletinin Kadiyan kasabasında dünyaya geldi. O, Kadiyan'da Kur'an-ı Kerim, Arapça, Farsça, mantık ve felsefe öğrenimi gördü. Sialkot'ta, bölge mahkemesinde 1864-1868 yılları arasında memur olarak çalıştı, ancak daha sonra Kadiyan'a geri döndü ve inzivaya çekildi. Bu arada Kur'an, Hadis ve tefsirin yanı sıra diğer dinleri

incelemeye ve makaleler yazmaya başladı. Memuriyeti sırasında Hıristiyan papazlar, Hindular ve Müslümanları ve sorunlarını yakından tanınması, Gulam Ahmet'in düşüncelerinin oluşumunda etkili oldu. İslam'ı savunmak ve diğer dinleri eleştirmek üzere Kadiyan'da yerel gazetelerde 1877-1878 yıllarında yayımladığı yazıları, Hindu ve Hıristiyanların Müslümanlara saldırılarını yoğunlaştırdığı bir dönemde, Müslümanlar tarafında büyük ilgi gördü. Çünkü Müslüman kitle, 1857 yılındaki başarısız ayaklanma sonrasında kendilerine işkence ve zulüm yapan İngilizlerden öç alacak bir "Vaat olunmuş Mesih" (el-Mesihu'l-Mev'ud) ve "Beklenen Mehdi" (el-Mehdiyu'l-Muntazar) düşüncesine ümit bağlamaya başladılar.

Bu ortamı iyi değerlendiren Mirza Gulam, elli ciltlik bir eser yazmayı planladı, fakat bu eserin 5 cildinî yayımlayabildi. *Berâhin-i Ahmediye* adını verdiği eserin ilk cildinî Hindu ve Hıristiyanların eleştirisine ayırdı ve bu eserin ilk iki cildinî 1880 yılında yayınladı. Bu kısımda İslam'ın doğruluğunu ilham, kerâmet ve kehanetler yoluyla ispatlamaya çalıştı. 1884 yılında son iki cildinî yayımladı. Eserinin üçüncü ve dördüncü ciltlerinde ise vahyin kesilmediğini, Hz. Peygamber'e tam olarak uyan birisinin onun dış ve iç (zahir ve batın) bütün bilgileriyle donatılacağını öne sürdü. Bu iddialarının yanı sıra eserde, İngilizlere karşı silahla cihatın doğru olmadığını ve İngiliz hükümetine övgülerde bulunarak onlara itaati telkin eden bölümler yer aldı (Fırlalı, 2001, 24, 137). Bu fikirleri dolayısıyla Kadiyanilerin, ortaya çıkışından günümüze kadar, İngilizler tarafından himaye edildiği söylenmekte ve bazı yazarlar tarafından İslam dünyasında İngiliz emperyalizminin destekçileri olarak eleştirilmektedir (Bkz.: Zahir, İ. İ. (1985).

Mirza Gulam Ahmet, belli bir plan dahilinde önce müceddidlik, sonra Mehdi ve Mesihlik, en sonunda da Nübüvvet iddiasında bulundu. Hicrî XIV. yüzyılın müceddidi olarak İslâm'ı yenilemek üzere gönderildiğini 1885 yılında ilan etti. Üç yıl sonra Allah'tan emir aldığını iddia ederek kendi adına bey'at almaya ve yeni bir cemaat oluşturmaya başladı. Beyat şartlarını on madde halinde belirledi. Bu maddeler, şirkten ve her türlü büyük günahattan sakınmak, teheccüd namazları dahi bütün namazları aksatmadan kılmak, bütün insanlara iyi davranmak, her durumda Allah'a bağlı kalarak kendinî O'na adamak, Kur'ân'ın gösterdiği yolda yürümek, İslâm'a bağlılığa her şeyden çok değer vermek, dinî dünyanın üstünde tutmak ve kendinî her konuda Mirza Gulam'a bağlayarak ölünceye kadar ona itaat etmek olarak belirlenmişti (Fığlalı, 1994, 48-49).

Mirza Gulam Ahmet, ikinci aşamada Müceddidlikle yetinmeyerek Kadiyânîliğin temel düşüncelerinden birisini oluşturacak olan kendisine ilişkin iddialarını genişletti ve 1891 yılında Mesihlik ve Mehdilik iddiasında bulundu. Buna göre Hz. İsa çarmıha gerilince ölmemiş, öldüğü sanılarak bırakıldığı mağara biçimindeki mezarında kendisine gelerek yaralarını "merhem-i İsa" denilen bir ilaçla iyileştirmiş ve İncil'i öğretmek için Keşmir'e gelmiştir. Burada yüz yirmi yaşında vefat eden Hz. İsa, Srinagar'da gömülmüştür. Bu nedenle, Kıyamet öncesinde gelmesi beklenen Mesih, Hz. İsa değil, Hz. Muhammed'in ümetinden yaratılış bakımından ona çok benzeyen birisi olacaktır. Müslümanların beklediği Mehdî de ayrı bir kişi olmayacak, Mesih'le aynı kişi olacaktır. Bu kişi de Mirza Gulam Ahmet'ten başkası değildir. Mesih ve Mehdi olan Mirza Gulam, hem Hz. İsa'nın, hem de Hz. Muhammed'in ruhsal gücünü taşımaktadır. Bu nedenle barışçıdır, cihatını kılıçla değil, propaganda ile yapacak ve böylece İslâm'ı yatacaktır (Fığlalı, 1994, 52-53; 2001, 24, 137).

Mirza Gulam Ahmet, üçüncü aşamada, 1902 yılında iddiasına yeni bir boyut daha katarak Allah'ın zillî (gölge) ve burûzî (yeniden belirme) biçiminde bir nebîsi olduğunu iddia etti. Ancak bu, yeni bir din ve şariat getirmediğinden dolayı Peygamber'in manevi yansımasından ibaret olan mecâzî nebiliktir. Birkaç yıl sonra da Mirza Gulam, bu niteliklerine Krişnalık niteliğini de ekleyerek Hinduların beklediği Krişna olduğu iddiasında bulundu.

Mirza Gulam Ahmet'in 1908'de ani ölümünden sonra hareketin başına, seçimle Mesih'in birinci halifesi sıfatıyla Hâkim Nureddin getirildi. Onun döneminde bazı görüş ayrılıkları belirlemekle birlikte, mezhep içerisinde bir parçalanma yaşanmadı. Hâkim Nureddin'in 1914 yılında ölümünden önce, yerine Mirza Gulam Ahmet'in oğlu Mirza Beşirüddin Mahmud Ahmet'i aday gösterdi. Ancak Mevlana Muhammed ve arkadaşları, buna karşı çıkarak mezheple ilgili işlerin yönetiminin Gulam Ahmet tarafından kurulan Sadr-ı Encümen-i

Ahmediyye'ye bırakılmasını savundu. Onların bu talepleri dikkate alınmadı ve "Mesih'in İkinci Halifesi" unvanıyla Mirza Gulam Ahmet'in oğlu Mirza Beşirüddin Mahmud Ahmet (1889-1965) halife seçildi. Bunun üzerine Kadiyânîler, Lahor ve Kadiyân kolu olmak üzere ikiye ayrıldılar.

Kadiyaniliğin Görüşleri

Kadiyaniliğin görüşleri, Mirza Gulam Ahmet'in müceddidliği, mesihliği, mehdiliği ve peygamberliği iddiaları etrafında yoğunlaşmaktadır. Onlar da, doğrudan inanç ve itikad alanıyla ilgili olmayıp daha çok kıyamet ve ahir zaman rivayetlerinde yer alan inanç alanına girmeyen konularla ilgilidir. Hareketin inançla ilişkilendirilen ve tartışmalara sebep olan husus, Mirza Gulam Ahmet'in nübüvvet görüşüdür. Mezhepler tarihi ölçütlerine göre, Kadiyanilik, itikadî ve siyasî gayelerle vücûd bulmuş müstakil bir fırka özelliği taşımamaktadır. Çünkü fıkhîta tamamen Hanefiliği, itikatta ise, birkaç husus hariç, Ehl-i Sünnet'in görüşlerini benimsemiştir. Fıkhî konularda, içtihat kapısının kapanmadığı, Kur'an'ın kendi içinde nesh olmadığını kendinden önceki kitapları neshettiğini savunurlar. Namaz, oruç, hac, zekât ve kurban gibi İbadetlerle ilgili, farklı olarak zahirî anlamlarının yanı sıra batınî yönleri üzerinde dururlar.

Kadiyaniliğin görüşleri, Mirza Gulam Ahmet tarafından oluşturulduğundan onun şahsı ve görüşleri mezhebin düşünce sisteminin merkezinde yer almaktadır. Mirza Gulam, başkasında bulunmayan özelliklere sahip olduğunu ve Allah tarafından görevlendirildiğini iddia ederek aşamalı bir şekilde bazı iddialarda bulunmuştur.

Müceddidlik: Mirza Gulam, 1885 yılında yayımladığı bir bildiriyle, her yüzyılın başında ümmetin dinini yenileyecek bir müceddidin gönderileceği rivayetine dayanarak, kendisinin Allah tarafından hicrî 14. yüzyılda dinî yenilemek ve insanları karanlıktan aydınlığa çıkarmak üzere gönderilen bir müceddid (yenileyici) olduğunu ileri sürmüştür. O, bu sıfatının yanı sıra, daha önce müceddidlik iddiasında bulunanların kullanmadığı sıfatları kendisine kullanmıştır.

Örneğin milletlerin arasını bulacak bir hakem, hiç kimsenin bilmediği gizli ve ledünnî ilimlerle donatılmış imam ve halife, Âdem'in benzeri, Meryem'in oğlu Mesih (Mesih ibn Meryem), geleceği bildirilmiş Mesih (el-Mesihu'l-Mev'ûd) veya geleceği bildirilmiş Mehdî (el-Mehdî el-Ma'hûd) gibi sıfatlar sayılabilir.

Kadıyan Ahmedileri, Mirza Gulam'ın bu görüşlerini aynen benimsemiştir. Lahor Ahmedileri ise, müceddidlik iddiasını İslam'ın başından itibaren ona sokulmuş İslam'la alakalı olmayan unsurlardan onu arındırma olarak açıklamışlardır. Onlara göre, müceddid ilâhî ilham ve haberleşme gücüne sahiptir ve Allah tarafından gönderilmiştir. Başka birisi bu iddiayla ortaya çıkmadığı için bu asrın müceddidi tek kişidir ve o da Mirza Gulam'dır. Onun müceddidliğini ispatlamak için Ebced hesabını, Kur'an ayetlerini ve hadisleri delil getirmeye çalışmışlardır.

Mesihlik: Mirza Gulam, 1891 yılında Mesihlik iddiasında bulunmuştur. O, Mesih olarak gönderildiği iddiasını İsa b. Meryem'in tabii bir ölümle öldüğü fikri üzerine kurar. İddia ettiğine göre, o Mesihlik iddiasını açıklamak için yirmi sene beklemiştir. Daha sonra gelen bir ilhamla kendisinin İsa'nın cevherinden yaratıldığı ve adının Mesih-i Mev'ûd olduğu bildirilmiştir. Ahmediler, İsa'nın ölümü konusunda Kur'an'dan, Hıristiyan gelenekten, tıp literatüründen ve tarihi olaylardan pek çok delil getirmiştir (Bkz.: Fığlalı, 1994, 136-146). İddialarını " Ey İsa! Ben seni eceline yetireceğim, seni kendime yükselteceğim, inkâr edenlerden seni tertemiz ayıracağım. ..." (3. Âl-i İmrân, 55) ayetiyle ispatlamaya çalışmıştır. Şöyle ki ayette onun öldükten (teveffa) sonra, Allah'ın katına yükseltildiği söylenmektedir. Yükseltilmek (ref') kelimesi maddî değil, manevî bakımdan makam ve derecelerin yükseltilmesi, Allah'a yakınlaşmak demektir. Bu sebeple Mesih'in nüzûlü, ölmüş olan Meryem oğlu İsa'nın kendi bedeniyle gökten inmesi şeklinde değil, belirme veya ortaya çıkma (Burûz) şeklinde olacaktır. Dolayısıyla İsa b. Meryem ile Beklenen Mesih ayrı kişilerdir. Ama bu Mesih'in Muhammed ümmetinden çıkacağı ve bunun da Mirza Gulam Ahmet olduğu kesin olarak kabul edilmektedir. Ona İsa b. Meryem adının verilmesi huy ve sıfatlarındaki benzerlik dolayısıyladır. Hadislerde Mesih'in görevleri arasında sayılan haçı kırmak, domuzu öldürmek ve cizyeyi kaldırmak gibi hususlar mecazî anlamda alınarak Hıristiyanları kötü alışkanlıklardan kurtarmak olarak yorumlanmıştır (Fığlalı, 1994, 144-45).

Mehdilik: Mirza Gulam Ahmet'e göre, Kur'an'ı insanların kalbine, Mehdi yerleştirecektir. Ancak bu mehdî özel seçilmiş, Allah tarafından hidayete erdirilmiş bir kişi olacaktır. Gelişi vaat edilen Mehdi (el-Mehdiyye el-Mev'ûd), zamanın imamıdır. İddiasına göre, görevi Allah'ın birliğini semavî alametlerle yeniden kurmaktır. Kendisine Mukaddes Ruhla yardım edilmiş ve Rab ona bütün haşmetiyle görünmüştür. Ahmediyeye, mehdilikle ilgili şu hadisi kullanır: " İsa'dan başka Mesih yoktur." Burada belirtilen İsa değil, İsa olarak isimlendirilen Mirza Gulam Ahmet'dir.

Nebilik: Mirza Gulam Ahmet, nebî ve resûl kelimelerini 1900 yılından önce kullanmışsa da tepkiler dolayısıyla açıkça nebilik iddiasında

bulunmamıştır. 1901 yılından sonra taraftarları arasında ona nebîlik ve resûllük sıfatları kullanılmaya ve tartışılmaya başlanmıştır. Mirza Gulam Ahmet, başına bazı sıfatlar eklemek suretiyle kendisinin nebîliğini kabul etmektedir, ama nebîliğinin Hz. Muhammed'in son peygamber oluşunu zedelediğini ileri sürmektedir. Ona göre, nebîliği, yeni bir şeriat getirmeyen eksik bir nebîliktir. Bunu muhaddes, zillî-burûzî ve şeriat getirmeyen nebîlik (Gayr-i teşriî nebîlik) gibi çeşitli kavramlarla açıklamaktadır. *Muhaddes*, bazı hadislerde Hz. Ömer için, kendisine haberlerle ilham olunan, kulağına konuşulan veya kalbine ilka olunan anlamında kullanılmıştır. Şia'da ise, melek göndermeksiniz, kendisine konuşulan ve işitendir. Mirza Gulam'a göre, muhaddes, Allah'la konuşan, kendisine ilahî sırlar vahyolunan, vahiyleri Şeytan'ın bozmasından uzak olan, kendisine şeriatın ruhu öğretilen, gelişi nebînin gelişi gibi olan, nebîlik iddiasını ilan etmek zorunda olan, rededenlerin cezaya çarptırılacağı kimsedir. Buna göre, nebî muhaddes, muhaddes de bir nebîdir, ama bu cüz'î bir nübüvettir. Rüyayı salih olarak bilinen mübeşşirat yoluyla nebîlik devam edecek ve bu yolla haberler alacaktır. Ancak böyle vahiy alanlar, peygamber değildir, *mecazî nebî* veya *cüz'î nebî* olarak görülmüştür. *Zillî* veya *burûzî* nebî (gölge nebî) ise, Mirza Gulam'a göre, bir nebînin nebîliğini onun şahsiyeti aynasında yansıtanıdır. Zillî nebî, bir nebî değil onun nurunu yansıtan bir nebîdir. Burûzî nebîlik ise, nebî olmayan birinin belirme (burûz) yoluyla bir nebînin vekili olmasıdır. Şeriat getirmeyen nebîlik de, velilik olarak açıklanmıştır. Bu veliler şeriatı açıklayan peygamberliğin rengine bürünmüş kimselerdir (Geniş bilgi için bkz.: Fığlalı, 1994, 163-68).

Kadiyan Ahmedileri, Mirza Gulam gerçek nebî olarak kabul eder. Ancak Lahor Ahmetîleri, onların aksine, Gulam Ahmet'in gerçek anlamda bir nebî olmadığını ileri sürerek Hz. Peygamber'in son Peygamber olmasında ısrar etmektedir.

Kadiyan Ahmedileri, Kadiyani olmayanların arkasında namaz kılmayı, cenaze namazını kılmayı ve Kadiyani olmayan biriyle kızlarını evlendirmeyi uygun görmemektedir. Lahor Ahmedilerinde bu tür bir yasaklama söz konusu değildir.

Kadiyanilere göre, iman, Allah'a, peygamberine ve onun Allah'tan getirdiklerine inanıp dil ile ikrar, kalb ile tasdik etmek ve hayırlı işler yapmaktır. Küfre gelince, Lahor Ahmetîlerine göre, Peygamber'in getirdiği hakikatı reddetmektir. Allah'ın birliğine ve Hz. Peygamber'in resullüğünü kabul eden kimse, Mirza Gulam'ın nebîliğine inanmazsa, imandan çıkmaz. Kadiyan Ahmedileri'ne göre, küfür, şeriat getiren nebîyi inkâr ve ümmetî nebîyi (Mirza Gulam) inkâr olmak üzere iki çeşittir. Birinci inkâr, kişiyi İslam'dan çıkarır. İkincisi ise, doğrudan küfür değildir. Lahor Ahmedileri, imamın hakikat ve

hikmetinden uzak olmak veya bilgisizlik; Kadiyan Ahmetîleri ise, ona inanmayanları kâfir şeklinde yorumlamıştır.

Kadiyaniler, Eş'arî ve Maturidiler gibi iman esaslarını Amentü'de geçen şekliyle aynen kabul etmektedirler. Dolayısıyla Allah'a, meleklerle, kitaplara, ahirete ve kadere iman konusunda, genel anlamda farklı düşünmemektedirler. Kader konusunda Eş'arî'nin görüşünü benimsemişlerdir. Ancak Hz. Peygamberden sonra vahyin devam ettiğini söylemeleri hem kitaplara iman, hem de peygamberlere iman konusunda bazı sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Çünkü onlara göre, vahiy, Allah'ın peygamberlerine, velilerine veya peygamberlik şerefine ulaşamamış salih kullarına gönderdiği ilâhî sözdür. Bu yüzden Hz. Muhammed'den sonra başka bir peygamber gelmeyecektir; ama vahiy kapısı kapanmış değildir. Hz. Muhammed'le kesilen vahiy Cebrail ile gönderilen vahiydir. İnsanın kalbine fikir ilham etme şeklindeki gizli vahiy (vahy-i hafî) ve perde arkasından gelen vahiy devam etmektedir. Allah'ın insanla perde arkasından konuşması şeklindeki vahiy ise rüya keşif ve ilham yoluyla olur. Bu iki tür vahiy hem peygamberlere, hem de peygamber olmayanlara nasip olabilir. Kadiyaniler, bu görüşlerini mübeşşirat ve sadık rüyalarla ilgili hadislerle dellilendirir. Lahor Ahmedileri ise, Cebrail yoluyla gelen vahiy, peygamberlere has olan en yüksek vahiy türü olarak görür. Cebrail, Hz. Muhammed'den sonra nebevî vahiy getirmeyecektir. Gerçek nebilik için Cebrail'in gelmesi şarttır (Fığlalı, 1994, 194-95).

Kadiyanilere göre, hilafet dinî ve siyasî otoriteyi temsil eder. İslam dünyasının dinî liderliğidir. Herkes halife olabilir, ama halife olacak kişi mutlaka dindar olmalıdır. Genel anlamda bütün İslam toplumlarını yöneten tek bir halife yerine milli devlet ve onun başında milli halife bulunması gerekir. Bu devletlerde hükümetler, Lahor Ahmedilerine göre seçimle, Kadiyan Ahmedilerine göre, seçim ve başkanlık sistemine dayanmalıdır. Halife seçilen kişi bu görevi ömür boyu yürütür. Halife'ye itaat şarttır. Buyruk sahiplerine itaatle kastedilen, cismani olarak İngiliz Kralına, ruhanî olarak da zamanının imamına itaatir. Cihat'ı siyasî görüşleri doğrultusunda anlarlar. Cihat, görünen düşmana, şeytana ve kişinin nefesine olmak üzere üç çeşittir. Birincisi Müslümanların Medine'ye hicret ettikten sonra izin verilen nefsi savunma ve haksızlığa karşılık verme şeklindeki cihatdır. İkincisi Kur'an'la yapılan gerçek ve büyük cihatdır. Üçüncüsü ise, Allah'a yakınlaşabilmek için nefsin arzularına karşı yapılan cihatdır. Kur'an ve Hz. Peygamber, İslam'ın propagandası için cihati yasaklamıştır. Mirza Gulam'a göre, "kılıçla cihat zamanı geçmiştir. Kâlem, dua ve büyük kerametlerle yapılacak olandan başka cihat kalmamıştır" (Fığlalı, 1994, 204). Bu anlayışı dolayısıyla, işgalci İngiliz Krallığına karşı cihati yasaklayan ve onlara sadakati telkin eden pek çok eser kâleme almış ve bunu İslam dünyasının çeşitli bölgelerine

göndermiştir. Onun bu görüşleri, Hindistan'da ve diğer İngiliz sömürgelerinde, sömürgeci İngiliz hükümetine karşı Müslümanların direncinin kırılmasına sebep olmuştur. İngiliz Hükümeti ise, bu görüşleri dolayısıyla onu ve taraftarlarını maddî ve manevî olarak desteklemekle kalmamış sömürgesindeki Müslüman topraklarda misyon kurmalarına izin vermiştir.

Kadiyaniliğin Günümüzdeki Durumu

Kadiyanilik, günümüzde Kadiyân Ahmedileri ve Lahor Ahmedileri olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Kadiyan Ahmedileri, kendisine Mahmud Ahmed'i önder kabul etti ve babasının kâmil bir nebî olduğunu, ancak onun nebîliğinin Hz. Peygamber'in Hatemü'l-Enbiya oluşunu zedelemeyeceğini savunmaktadır. Mahmûd Ahmet, 1911 yılında Encümen-i Ensarullah adıyla bir teşkilat kurmuştur. Daha sonra buna bağlı olarak cemaatin çeşitli ihtiyaçlarını karşılayacak alt birimler ihdas edilmiştir. Merkezi 1947 yılında Kadiyân'dan Rabva'ya taşınmıştır. Mesih'in dördüncü halifesi sıfatıyla Mirza Tahir Ahmed'in 2003 yılında ölümünden sonra, hareketin başına Mirza Mesrur Ahmet geçmiştir. Kadiyan Ahmedileri, kendi görüşlerini yaymak üzere, Rewiev of Religions (1902'den itibaren), el-Fazl (Urduca: 1913'ten itibaren), The Muslim Sunrise ve aylık The Muslim Herald gibi dergiler yayımlamaktadır. Kadiyânîlik'in Lahor kolu ise Hâkim Nureddin'in ölümünden kısa bir süre sonra Lahor'a yerleşerek Mevlana Muhammed Ali'nin önderliğinde Ahmediye Encümen-i İşa'at-ı İslâm adlı bir örgüt kurarak çalışmalarını sürdürmektedir. Lahor kolu Mirza Gulam Ahmet'in nebîlik iddialarını reddetti; onu müceddid olarak ve zaman zaman da Mesih-i mevûd olarak nitelendirdiler. Bu kol, özellikle kültürel çalışmalarıyla Afrika ve Avrupa'da İslâm'ın yayılmasına önemli katkıları oldu. Mevlana Sadreddin'in 1982 yılında ölümünden sonra yerine, Lahor Ahmedilerinin başkanlığına Seyyid Ahmet seçilmiştir. Lahor Ahmedileri'nin İngilizce haftalık The Light, aylık Islamic Rewiev and Muslim India, Almanca Muslimisch ve diğer dillerde yayımlanan çeşitli dergileri bulunmaktadır (Fırlalı, 2001, 24, 138-39).

Pakistan Parlamentosunun 7 Eylül 1974 tarihinde aldığı bir kararla Kadiyaniliğin her iki kolunda "İslam dışı azınlık" olarak ilan edilmiştir. Avrupa, Asya, Pasifik, Amerika ve kısmen Afrika'da faaliyet gösteren Kadiyanilerin Pakistan ve diğer ülkelerdeki toplam nüfusu hakkında birbiriyle çelişen rakamlar verilmektedir. Bu rakamlar 2 ila 10 milyon arasında değişmektedir. Kadiyanilerin Türk Dünyasına ve özellikle Türkiye'ye yönelik olumsuz propaganda çalışmaları da bulunmaktadır. Kadiyan Ahmedilerinin Almanya'da oluşturdukları Türk Masası Birimi, Müslüman Ahmediye Cemaati adıyla Türkçe bir bülten çıkarmaktadır. Bu bültenin 2001 Kasım sayısında 21-22